

*Herinneringe aan die Van der Walt-gesin***Annamie de Wet (née van der Walt)**

Mooi Hawens, Winklespruit

Annamie de Wet

Annamie is op 16 April 1927 gebore en was 77 jaar oud toe sy per brief en daarna telefonies vertel het hoe sy haar oupa Koos en ouma Annie van der Walt en die gesin onthou. Die herinneringe gaan terug na die vroeë dertigerjare en strek tot einde 1938 met haar laaste skoolvakansie by Oupa en Ouma. Haar ouma Annie is op 25 Februarie 1939 oorlede toe Annamie bykans 12 jaar oud was, waarna die kuiers by Oupa en Ouma tot 'n einde gekom het. Sy het Oupa Koos daarna wel nog enkele kere gesien, maar die samesyn van die gesin was nie meer daar nie.

Annamie was die dogter van Koos en Annie se sewende kind, Anna Maria en J.J. van der Walt.

Dit is die herinneringe van 'n dogter van elf jaar oud en jonger, wat sy nagenoeg 65 jaar daarna weergee. Dit gee dus die belewenisse en indrukke van een persoon oor 'n tydperk baie lank gelede weer. Met inagneming daarvan is 'n uittreksel uit die dokumente gemaak.

Bylae verskaf deur mev. A. M. (Anna) Martin

Annamie saam met haar twee oumas, Johanna en Annie van der Walt (albei née Venter en susters).

Uittreksel uit eerste vertelling

November 2004

Ouma Annie en Oupa Koos se plotte was aan die onderkant van Pretoriusstraat. Mnr. en mev. Martin het ook in daardie straat gewoon, naby *Hanekom* se winkel. Oorkant die straat van Oupa-hulle se huis, het Tjaart (toe 'n oujongkêrel), grond gehad met 'n enkelkamerhuis, maar ek was nooit binne nie.

Naby Oupa en Ouma se huis het 'n Engelse gesin gewoon (King ?) – ook langs die Vaalrivier. Dries en ek het altyd weggeloopt daarheen. Hulle het 'n klein winkeltjie vir werkers/arbeiders gehad, met allerhande negosie (sommer klein). Oupa het ons twee die dood voor die oë gesweer as ons na die Engelsman gaan. Toe het ons deur die lang gras en bloekombome gesluip om 1d (pennie) se lekkers te gaan koop. Die mense was altyd so bly om die boertjies se gesiggies te sien. Die Afrikaners wou niks met hulle te doen gehad het nie. Net "*Goeie dag*" en "*Totsiens*".

Oupa het self die platdakhuis gebou, met 'n oop stoep sonder relings en een trap. Voor was twee slaapkamers, dan 'n lang gang en die voorhuis, en uit dié het nog 'n slaapkamer geloop. Aan die onderent van die gang (altyd was alles blink, skoon en vars), was die yslike kombuis. In die kombuis was 'n pragtige klok met 'n goue patroontjie daarop geveerf en 'n yslike es met 'n groot ketel, met 'n kraan – daarin was die koffie waarvoor Ouma self die bone gebrand en gemaal het. Ek kan nie raai hoeveel koppies koffie Oupa (swart en bitter), daaruit gedrink het nie.

As ek nou daaraan dink, het die koffie en pruimtwak nie gehelp met Oupa se lewer nie. Ouma was seker een van die stilste mense wat ek teëgekom het. Die kombuis het een venster gehad. So 'n klein vierkantjie – daar het Ouma elke middag met haar staalraambrillettjie gesit en stop-sokkies, hemde en die seuns se broeke.

Teen die een muur van die kombuis was 'n kas, amper tot teen die plafon. Daar was ingelegde groente, vrugte en konfynt (wat Dries altyd na skool op dik snye brood gegaps het). Daar was ook 'n wakis vir soetkoekies, beskuit, stroopkoek en droëvrugte – daar was altyd iets te ete.

Nou weer Ouma se geaardheid: Sy was stil, altyd die minste en gemoedelik. Die kinders het haar verafgood. Sy was die hardwerkendste vrou wat jy jou kan voorstel. Haar laaste baba het sy gehad toe sy in haar laat 40's was.

Oupa het vrugte aan 'n smous verkoop en ek vermoed Johannesburg toe gestuur. Oupa het baie hard gewerk, maar in homself geleef. Hy was lief vir sy kinders, en kwaai. Maar ek nou in my jare, kan ek my voorstel dat hy sielsmoeg was. Maar 'n slim en flukse man was hy tot Ouma se dood. Toe was dit of die lus vir die lewe verdwyn het en hy nie 'n holte vir sy voete kon kry nie. Maar terwyl Ouma daar was, was niks vir sy hande onmoontlik nie. Hy en Ouma was lief vir mekaar en voorbeeldige, Christelike mense vir wie niemand 'n vinger kon wys en sê julle het die of dat skandelik of nalatig behandel nie.

Ouma Annie van der Walt se bril

Uittreksel uit tweede vertelling

November 2004

Wat ek in my eie gedagtes gehou het:

Ons (my ouers en ek) het vanaf Durban per trein Christiana toe gegaan. My slaapplek, soos julle kan raai, was op die boonste bed. By stasies, wanneer die trein lank gestaan het, het ek deur die hortjies geloer – na kelners en mense wat op- en afklim. Ons was ongeveer agtuur die aand op Johannesburgstasie. Die ou stasie en stad was vir my te pragtig. Ons het vir Oupa Marmite gekoop ('n moét of jy is dood), en vir Ouma gesigroom, 'n mooi sakdoekie en snuisterye. Dan reis ons verder, en was vyfuur die volgende oggend op Christiana, waar Dries met sy lang, skurwe bene en Oupa of een van die ander broers wat tuis was met vakansie, ons kom haal het. Almal bondel tasse en al in oom Roelf se taxi. Oom Roelf van der Walt was die enigste huurmotor-bestuurder. Hy was ook 'n Van der Walt, verlange familie. Oe!!! Maar dit was pragtig so vroeg in die oggend. Die meeste van die huisies nog vas aan die slaap.

Oupa-hulle se huis was die laaste in die straat, so daar was baie ruimte vir afklim en regskud. Oop met die hekkie, oor die leivoor se bruggie, af met die Privetlaning en daar staan ons Oumatjie. Hare netjies gevleg, sisrokkie vars en skoon met 'n wit voorskoot – te pragtig. Og maat, maar dan is dit 'n deurmekaar gegroetery en soek na die kosmandjie, want Durban se kos is koningskos. Dit was heerlik. Nou kyk almal hoe groot het Baba (dis ek), behoed my, geword het. En so was dit elke jaar tot die laaste jaar van haar lewe. Ek, ou grootoor, het gehoor hoe sy vir Mammie eenkant gesê het dat sy baie moeg is. Maar kind wat ek was, het dit nie op daardie stadium iets beteken nie.

Die meerderheid kinders het goed, en lief klaargekom. Tjaart was die *Glamour Boy* van die familie. Die kinders het gedink die son skyn gedurig as die broers met vakansies aankom, met motorfietse en maats. Arme Ouma moes net regstaan met kos vir die hongerige maats. Tjaart kon pragtig skilder. Kätz was die skaam viooltjie, altyd daar om vas te vat en as sy Frans se perd hoor dan gaan kruip sy weg. Arme Frans – hy moes swaar vry. Maar vir hom was dit die moeite werd.

Martie was pragtig mooi en allerlief, klein hartjie. O! Ek het van Ousus Johanna en Ouboet vergeet. Maar julle weet alles omtrent hulle, baie lief vir mekaar deur al die swaarkry, altyd daar as iemand iets nodig het. Boetie was die flukse besigheidsman. Hy het groente geplant, opgepas, geld gebêre, varkies gekoop, grootgemaak en weer verkoop. Nie 'n lui haar op sy kop nie.

Lil kon pragtige naaldwerk doen. Haar werkkamer was langs die Ramkamp. Ek was gewoonlik daar te vind. Sy het vir Oupa pakke klere gemaak uit afvallappies. Lil, Dick en Marietjie (Bab) was die laaste drie kinders nog in die huis. Kätz het al die afrondwerk vir Lil gedoen vir 'n appel en 'n ei.

Daar is nog soveel wat ek onthou: feestye, interessante ontbyt, waatlemoenfees, visvang in die Vaalrivier. Elke namiddag mooi skoon aantrek en afstap rivier toe. Dan swem die seuns. In die maanlig voor die huis op 'n stuk oop veld – almal saam, gesels, sing, grammofoon speel, tot dit tyd was om te gaan slaap. Ouma en Oupa het net na aandete gaan inkruip, dan gesels die twee oor wat ook al vir hulle van belang was.

Bab, die jongste van die susters, en ek was baie goeie maats. Sy was heeltemal anders as die ander kinders. Seker omdat sy jonger was. Hardekop, maar so sag soos botter. Sy het altyd in die middag na skool en ete onder die katel verdwyn, vir koelte en nie skottelgoed was nie. As sy vies was, het sy my op die kruise gesit en na die leivoor

en koel bome gestoot, en haar nood bekla. Ek was te jonk om te klik (oor te vertel). Nou en dan op 'n Saterdagmiddag het ons dorp toe gestap (sandpad), en gaan fliëk – 3d elk en 2d vir heerlike tuisgemaakte roomys. Aai, heerlike kinderdag. Sy was glad nie soos die ander susters nie, maar doen haar eie ding. Boetie, Dries en Nic het lyn met vishoeke en 'n groot klip in die rivier uitgegooi. Vroeg gaan intrek en ek weet nie wat hulle met al die babers gedoen het nie. Maar Ouma het die geelvisse gaargemaak, almal het die groot ontbyte van pap, wors en eiers, seker so 2 dosyn, en vis saam geëet. Lil moes die laaste eier altyd kry (*or else*). Dit was 'n kind se paradys.

Uittreksel uit derde vertelling

Desember 2004

Oupa het twee perde gehad, ou *Blue* wat nooit van die huis af wou weggaan nie — hy hardloop net wanneer hy terugkom. Hy was die kinders se geliefde bont perd ('n appelblouskimmel). Daar was ook 'n bruin perd. Ek weet nie of dit altyd dieselfde bruin perd was (wanneer ons daar gekom het nie). Die kinders was nie so ingenome met die bruin perd soos met die wit perd nie.

Oupa het koeie gehad en gemelk. Buitekant die huis het hulle 'n roomafskeier gehad om die melk af te room en botter gemaak. Ouma het baie hoenders gehad wat hulle van eiers voorsien het, asook eende en ganse. Oupa het vars groente, perskes en appelkose aan die smouse verkoop. Daar was 'n hele laning yslike groot appelkoosbome.

Ouma was 'n fantastiese vrou. Sy het nooit gepraat nie; sy het net gewerk — haar dood gewerk. Sy het altyd drie huishulpe gehad. Hulle het Maandag die wasgoed kom was. Hulle het die wasgoed [by die huis] gaan haal en dit rivier toe gevat en dit daar gewas. Dan is die wasgoed oor die bosse en boomtakke gesprei om dit te laat droog word. Teen die aand, wanneer die wasgoed droog is, bring hulle die bondels terug. Die volgende dag het die drie weer gekom om die wasgoed te stryk. Daar was so 'n lang tafel in die kombuis met drie primusse daarop, en dan stryk hulle die wasgoed met ysterstryksters wat op die primusse warm gemaak word.

Boetie het altyd ook sy eie tuine gehad en sy groente in die dorp gaan verkoop. Dis hoe hy sy geld gemaak het om te studeer en Pretoria toe te gaan. Van al die seunskinders was Boetie die enigste een wat hard gewerk het.

Boetie, Dries en Piet (Pelser) het altyd lang lyne in die Vaalrivier gegooi elke middag — vislyne met hoeke — en soggens as hulle wakker word, voordat hulle skool toe gaan, gaan haal hulle die visse. Die geelvis het Ouma gaargemaak en die babers het hulle buite op 'n primus gaargemaak. Dan eet die seuns die babers. Ouma het gesê, *“jy bring nie daardie goed in my huis in nie.”*

Kätz was fantasties en het vir Ouma baie gehelp. Ouma het altyd gesê Ans en Kätz was haar regterhande. Kätz was heelwat jonger as Ans (ongeveer ses jaar) en toe Ans uit die huis is, het Kätz oorgeneem. Oupa was so haastig om 'n Jacobus Johannes te hê, dat hy vir Kotie Jacoba Johanna genoem het — dié dat hulle haar Kotie genoem het. Sy was so kwaad vir Oupa omdat hy haar 'n seunnaam gegee het.

Saks was 'n skraal seuntjie met swart hare en pragtige blou oë, net soos Ouma. Hy was heeltemal anders as die ander kinders: baie sensitief, maar ek weet nie veel van hom af nie.

Dries was die skatlikste ding. Hy was vier jaar oud toe Ans getroud is. Hy het so baklei met JJ — hy het gesê hy kan nie vir Ans wegvat nie, *“want Ansa is my ma”*. Ouma het so gemaak, dat as daar 'n babatjie is dan vat Lil of Ans die babatjie en pas hom/haar op. Ans het vir Dries opgepas, daarom het hy haar beskou as sy ma. Toe sê JJ vir hom,

“as ek haar by jou koop, kan ek haar maar kry”? “Ja”, sê Dries, *“’n appel, ’n lemoen en twee piesangs.”* Toe is hy heeltemal tevrede dat Ans gaan trou.